

Το τέλος του πολέμου βρήκε τους Βρετανούς να πανηγυρίζουν τη νίκη των αγγλοσαξονικών δυνάμεων (Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και Βρετανία) και να ονειρεύονται μια επανένωση με τις πρώην αποικίες τους στην Αμερική σε μια παγκόσμια δύναμη που θα κάλυπτε το ένα τρίτο του πλανήτη. Οι οπαδοί του αγγλικού ιμπεριαλισμού, παλιοί και νέοι, συνόψιζαν τον ενθουσιασμό τους στη φράση «Anglosaxia contra mundum» (Ο Αγγλοσαξονισμός εναντίον του κόσμου) και στο καθεστώς των «Reunited States» (Επανασυνδεδεμένων Πολιτειών). Όπως και στο παρελθόν είχε συμβεί μετά το τέλος κάθε ευρωπαϊκού πολέμου, όποιος κι αν ήταν ο κάθε φορά εχθρός που είχε συντριβεί, η Ευρώπη είχε μεταβληθεί σε ερείπια. Μόνο που, αυτή τη φορά, και η Βρετανία είχε μεγάλες πληγές να επουλώσει. Κι ακόμα, συνεταιρός στη νίκη δεν ήταν κάποιος εκμηδενισμένος σύμμαχος αλλά οι αλώβητες από τα δεινά του πολέμου Ηνωμένες Πολιτείες που ναι μεν δεν διέψευδαν τα όνειρα των Βρετανών για συγκυριαρχία, πλην όμως δεν είχαν καμιά διάθεση να μοιραστούν τα οφέλη.

Η αυτάρκεια σε πρώτες ύλες, το εμπόριο και το χρήμα έγιναν οι μοχλοί για την αμερικανική παντοδυναμία. Σύμφωνα με τους Λόιδς του Λονδίνου, στα 1914 η Βρετανία κατείχε το 44% του παγκόσμιου εμπορικού στόλου, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες μόλις το 4,3%. Το 1920 βρήκε τη Βρετανία να κατέχει το 33% και τις ΗΠΑ το 24%. Η στιγμή, κατά την οποία οι Αμερικανοί θα αποτελούσαν την πρώτη δύναμη στο εμπορικό ναυτικό δεν απείχε πολύ. Ο πόλεμος που έκανε τους αντιπάλους φτωχότερους, για τις Ηνωμένες Πολιτείες υπήρξε κερδοφόρος και αύξησε τον πλούτο τους. Η χώρα με τα πια 123.000.000 κατοίκους μετατράπηκε στον μεγάλο δανειστή νικητών και νικημένων.

Όσο ο πόλεμος διαρκούσε, οι Ηνωμένες Πολιτείες απλώνονταν τόσο στην αμερικανική ήπειρο όσο και στις θάλασσες. Πριν από τον πόλεμο, είχαν βάλει πόδι στις Φιλιππίνες, την Κούβα, το Πόρτο Ρίκο, τις δημοκρατίες της Αϊτής και τον Παναμά. Στα 1916, πήραν τα δικαιώματα για την κατασκευή διώρυγας και στη Νικαράγουα. Συμπλήρωσαν την εκεί επέκτασή τους με την κατάληψη μικρών νησιών αδιαφορώντας για τα επ' αυτών δικαιώματα της Κολομβίας και αγόρασαν από ην Δανία τα νησιά των Παρθένων. Ήταν μια συστηματική επέκταση του τόξου άμυνάς τους. Θα συμπληρωνόταν στα 1926 με μια συνθήκη με τον Παναμά που προέβλεπε ότι, σε περίπτωση πολέμου, η χώρα θα μετατρεπόταν σε δικό τους έδαφος.

Η αναμφισβήτητη υπεροχή στην αμερικανική ήπειρο και ο φόβος μήπως εμπλακούν σε νέες πολεμικές περιπέτειες στην Ευρώπη που συνέχιζε να βράζει, έπεισε τους Αμερικανούς να επιστρέψουν στο δόγμα Μονρόε και στην ουσία να παύσουν να ασχολούνται με τους Ευρωπαίους, απαιτώντας από αυτούς να μην αναμιγνύονται στα εσωτερικά της ηπείρου «τους». Παρ' όλο που αισθάνονταν ως επιδιαιτητές της οικουμένης και αυτοί που επέβαλαν την ειρήνη, προτίμησαν να αναδιπλωθούν στο εσωτερικό τους, επιχειρώντας να

κατακτήσουν τον κόσμο μέσα από τον οικονομικό ιμπεριαλισμό. Διόλου αναπάντεχα, στις εκλογές του 1920, οι ρεπουμπλικάνοι ανέκτησαν την εξουσία. Ο γερούσιαστής Ουόρεν Τζ. Χάρντινγκ εκλέχτηκε πρόεδρος με συντριπτική πλειοψηφία.

Τον ίδιο καιρό, η Βρετανία κατείχε έδαφος σαράντα εκατομμυρίων τ. χμ. που αριθμούσε 460 εκατομμύρια κατοίκους, το 27% της ανθρωπότητας. Ολόκληρη η Ανατολική Αφρική ανήκε στη Βρετανία υλοποιώντας το προπολεμικό όνειρο των «δύο Κ», τη σιδηροδρομική γραμμή από το Κάιρο ως το Κέιπ Τάουν. Κοντά στην υλοποίησή του ήταν και το δεύτερο σχέδιο των «δύο Κ», από το Κάιρο ως την Καλκούτα των Ινδιών. Οι αραβικές χώρες βρίσκονταν κάτω από τη βρετανική εντολή και το λιμάνι της Χάιφας αναπτυσσόταν σε ένα από τα μεγαλύτερα της Μεσογείου με τις σιδηροδρομικές γραμμές Χάιφα Βαγδάτη και Χάιφα Μοσούλη να εξασφαλίζουν την άνετη διακίνηση αγαθών. Παρέμεναν αγκάθια στην ένωση με την Καλκούτα το Αφγανιστάν και η Περσία καθώς και το νέο βασίλειο της Χετζάζης, αυτό που έμελλε να εξελιχθεί σε Σαουδική Αραβία. Στον Ινδικό, η Βρετανία πήρε τη Σιγκαπούρη. Στην Αφρική, και το Τόγκο και το Καμερούν. Και στον Ειρηνικό, η Σαμόα κατακυρώθηκε στη Νέα Ζηλανδία και η Νέα Γουινέα στην Αυστραλία.

Η Αυστραλία όμως, ο Καναδάς και οι Ινδίες στη διάρκεια του πολέμου, είχαν εξελιχθεί σε βιομηχανικές χώρες που πια δεν είχαν ανάγκη να εισάγουν προϊόντα από τη Βρετανία. Και ο ανταγωνισμός των Αμερικανών και των Ιαπώνων τα εκδίωκε από τις διεθνείς αγορές. Η φτώχεια και η ανεργία χτύπησαν τα μεγάλα αστικά κέντρα της μητρόπολης.

Η ιαπωνική εξάπλωση

Από όλους τους εμπολέμους, η Ιαπωνία είχε τις λιγότερες απώλειες σε «έμψυχο υλικό»: Στα τέσσερα χρόνια της σύρραξης, μετρούσε χίλιους νεκρούς και χίλιους τραυματίες, ενώ η ηγεσία της ήταν η μοναδική που διακαώς επιθυμούσε τη συνέχιση του πολέμου: Κέρδιζε πολλά, έχανε ελάχιστα. Πριν να λήξει το 1914, είχε κατακτήσει τα αρχιπελάγη με τα νησιά Καρολίνες, Μαριάνες και Μάρσαλ, καθώς και τη χερσόνησο Κιάου Τσέου στην Κίνα. Εκεί τελείωσαν και οι εδαφικές διεκδικήσεις της. Η Κίνα διαμαρτυρήθηκε για το Κιάου Τσέου, η Ιαπωνία διατύπωσε 21 όρους και η Κίνα υποχρεώθηκε (Μάιος 1915) να τους αποδεχτεί.

Δυτική Μαντζουρία, Ανατολική Μογγολία και η κινεζική επαρχία στην παραλία της Κίτρινης Θάλασσας, Σαντούγκ, πέρασαν στην ιαπωνική επιρροή. Ακολούθησε η ιαπωνική διείσδυση στην κοιλάδα του ποταμού Γιανγκ Τσε και ο έλεγχος των μεταλλείων και των βιομηχανιών όπλων. Στη συνέχεια, οι Ιάπωνες ζήτησαν να μπουν δικοί τους χωροφύλακες και ελεγκτές της διοίκησης στην Κίνα αλλά κάπου εκεί πάτησαν πόδι οι Βρετανοί και η απαίτηση αποσύρθηκε. Οι Ιάπωνες περιορίστηκαν να «νοικιάσουν» τα κινεζικά λιμάνια, ενώ απαγόρευσαν στην Κίνα να τα νοικιάζει σε τρίτους.

Το δεύτερο από τα αποφασιστικά βήματα της Ιαπωνίας στην Ασία έγινε τον Μάιο του 1916, όταν η «φίλη και σύμμαχος» Ρωσία στέναζε από έλλειψη όπλων και πυρομαχικών. Με την ανάμεσα στα δυο κράτη συμφωνία, η Ιαπωνία ανέλαβε να τροφοδοτεί με πολεμοφόδια τη Ρωσία που, σε αντάλλαγμα, παραιτήθηκε από τις βλέψεις της στην Κίνα και εκχώρησε στους Ιάπωνες το δικαίωμα ελεύθερης ναυσιπλοΐας στον μήκος 1.600 ποταμό Σούγκαρη της Μαντζουρίας. Κι ακόμα, η Ιαπωνία εξαγόρασε σιδηροδρομικές γραμμές, με αποτέλεσμα οι πλούσιες σε ξυλεία και ορυκτά ρωσικές επαρχίες του Μούκδεν και του Κιρίν να περάσουν σε ιαπωνικό έλεγχο και η λειτουργία του υπερσιβηρικού σιδηρόδρομου να επαφίεται στην καλή θέληση των Ιαπώνων. Όχι άδικα, ειπώθηκε ότι με τη συμφωνία του 1916, η Ιαπωνία πήρε πολύ περισσότερα από όσα με τη νίκη της στον πόλεμο του 1905.

Τον Νοέμβριο του 1917, οι Ηνωμένες Πολιτείες υπέγραψαν συνθήκη με την Ιαπωνία για να αποφύγουν χτύπημα στα νώτα τους. Με αυτήν, αναγνώρισαν τα «ιδιαίτερα συμφέροντα» της Ιαπωνίας στην Κίνα. Με την Κίνα ανήμπορη, την Γερμανία κολλημένη στον τοίχο και τις ΗΠΑ και Ρωσία να έχουν ουσιαστικά αποσυρθεί, η Ιαπωνία απέκτησε το μονοπώλιο στην Κίνα και τον Ειρηνικό ωκεανό. Και πλούτιζε από την πώληση πολεμοφοδίων στον τσάρο. Πλούτισε πιο πολύ, όταν έπεσε ο τσάρος. Προκειμένου να αντιμετωπίσουν την «μπολσεβίκικη απειλή», οι σύμμαχοι της Αντάντ ζήτησαν από την Ιαπωνία να καταλάβει το Βλαδιβοστόκ και να διεισδύσει στη Σιβηρία (άνοιξη 1918).

Η λήξη του πολέμου σήμανε και το τέλος των παχιών αγελάδων. Η πολεμική βιομηχανία έχασε την πελατεία της, ο χρυσός έπαψε να εισρέει και ο εμπορικός στόλος που είχε φθάσει να είναι ο τρίτος στον κόσμο άρχισε να φυτοζωεί. Η Ιαπωνία κράτησε τις κτήσεις της στην Κίνα και στον Ειρηνικό, δίνοντας αφορμή στους Αμερικανούς να μη μετάσχουν στην Κοινωνία των Εθνών, αλλά είδε τις ΗΠΑ και την Βρετανία να την ανταγωνίζονται σκληρά στην παγκόσμια αγορά. Και στην Κίνα τα πράγματα δεν ήταν τόσο ρόδινα.

(τελευταία επεξεργασία 13.6.2009)